

MƏKTƏBƏQƏDƏR TƏLİM, TƏRBIYƏ

UOT 78.05

A.H.Qəribova

pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru, dosent
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti
AZ 1000, Bakı ş., Ü.Hacıbəyli küçəsi, 68
E-mail: aqaribova@gmail.com

MƏKTƏBƏQƏDƏR MÜƏSSİSƏLƏRDƏ BAYRAM ŞƏNLİKLƏRİNDƏ MUSIQİNİN ROLU

Açar sözlər: bayram şənliyi, əhval-ruhiyyə, musiqi, emosiya, fəaliyyət növləri, ssenari

Məqalədə uşaq bağçalarında bayram şənliklərində musiqinin rolu, əyləncələrin təşkili formaları barəsində danışılır. Qeyd olunur ki, böyük emosional təsir qüvvəsinə malik olan musiqi uşaqlarda münasib əhval-ruhiyyə yaradır: təntənəli, fərəhli, şən, sevincli. Məqalənin əsas ideyası bundadır ki, bayram şənlikləri təkcə əyləncə, uşaqların öyrəndikləri bacarıqların nümayişi deyil, həm də musiqi vasitəsilə onların ideoloji və mənəvi tərbiyəsinin davamı kimi çıxış edir.

A.Г.Гарибова

РОЛЬ МУЗЫКИ НА ПРАЗДНИКАХ В ДОШКОЛЬНЫХ УЧРЕЖДЕНИЯХ

Ключевые слова: праздник, настроение, музыка, эмоция, виды деятельности, сценарий

В статье рассматриваются вопросы формы организации развлечений и роли музыки на праздниках в детских садах. Отмечается, что обладая большой эмоциональной силой воздействия, музыка вызывает в детях соответствующее настроение: торжественное, восторженное, веселое или радостное. Основная идея статьи заключается в том, что праздники – это не только развлечение и показ умений детей, которыми они овладели, но и продолжение идеологического и нравственного воспитания посредством музыки.

A.H.Garibova

THE ROLE OF MUSIC ON HOLIDAYS IN PRESCHOOL INSTITUTIONS

Key words: holiday, mood, music, emotion, activities, script

The article discusses the forms of organization of entertainment and the role of music on holidays in kindergartens. It is noted that, having a great emotional power of influence, music evokes a corresponding mood in children: solemn, enthusiastic, cheerful or joyful. The main idea of the article is that the holidays are not only entertainment and demonstration of the skills of children that they mastered, but also the continuation of ideological and moral education through music.

Uşaq baxçalarında bayramlar ölkə həyatında əlamətdar hadisələrə həsr olunur və pedaqoji prosesin mühüm bir həlqəsidir. Uşaqlar əlverişli formada, bədii obrazlar vasitəsilə ümumxalq bayramlarının əsasında duran böyük ideyaların qavranılmasına hazırlanırlar. Təntənəli əhval-ruhiyyə, bədii tərtibat və musiqi fəal şəkildə uşaqların vətənpərvər hisslərinin inkişafına təsir göstərərək, onlarda öz gözəl Vətənlərinə qarşı sevgi və fəxr hisslərini tərbiyə edir, onların mənəvi tərbiyəsinə qulluq edir.

Uşaqların bədii fəaliyyəti də bayram şənliklərində müxtəlifdir: təntənəli yürüşlər, qurulmalar, mahnı oxuma, oyun və rəqslər. Şeirlərin ifadəli oxunuşu, səhnəciklər, musiqi əsərlərinin ifası, zalın və qrup otaqlarının parlaq, rəngərəng bəzədilməsi uşaqlarda ruh yüksəkliyi, bayram abu-havasını yaradaraq estetik hissləri əmələ gətirir. Uşaqlara şənlənmək, sevdikləri mahnıları və rəqsləri ifa etmək, oynamaq, oyunlarda öz məharətini nümayiş etdirmək imkanı verilir. Beləliklə də, bayram şənliklərində uşaq şəxsiyyətinin hərtərəfli inkişafı məsələləri vəhdətdə həll olunur.

Uşaq baxçalarında hər il Milli Bayraq günü, Dünya Azərbaycanlılarının həmrəylik günü və Yeni il, 8 mart Qadınlar günü, Novruz bayramı, Faşizm üzərində qələbə və Gül bayramı, Milli Qurtuluş və Silahlı qüvvələr günü, Respublika günü və Uşaqların müdafiə günü qeyd olunur. Həmçinin məktəb-hazırlıq qrup uşaqların məktəbə buraxılış günü də bayram kimi qeyd olunur.

Bu bayram şənliklərində musiqi sənəti xüsusi rol oynayır. Böyük emosional təsir qüvvəsinə malik olan musiqi uşaqlarda münasib əhval-ruhiyyə yaradır: təntənəli, fərəhli, şən, sevincli. Əvvəl ümumi ruh yüksəkliyini yaratmaq, uşaqların şüuruna bayramın əsas ideyasını həkk etmək gərəkdir. Bu məqsədlə şənliyin birinci hissəsində təntənəli marşlar, bayram mahnıları ifa olunur. Gümərah marşın sədaları uşaqları bayram yürüşünə kökləyir. Tədrisən

bayramın musiqi müşayiəti növbəti çıxışlardan asılı olaraq dəyişir. Rəqsin şən, oynaq melodiyası və yaxıd mahnının lirik, mülayim xarakteri uşaqlarda müəyyən emosional reaksiya yaradır.

Musiqi poetik mətnin bədii obrazlarını daha da dərinləşdirir, uşaqlarda mahnı, halay və ya rəqsin məzmununa qarşı həmrəy hissləri oyadır. Müxtəlif fəaliyyət növləri bayram şənliklərində aparıcı yer tutur. Uşaqlar mahnı, rəqs, musiqili oyunlar, halay və yallıları ifa edir, uşaq musiqi alətlərində kiçik ansambl şəklində çalırlar. Bayram şənliklərinin ssenarisinə çox vaxt musiqili-dramatik səhnəciklər daxil olunur, uşaqlar özləri uydurduqları rəqs və mahnıları nümayiş edə bilərlər.

Bayram şənliklərində uşaqların musiqili fəaliyyəti əsas yer tutur. Bu məqam musiqi repertuarının xüsusi rolunu və onun seçiminə qarşı tələbləri müəyyənləşdirir. Bayram şənliklərində istifadə olunan musiqi repertuarı kifayət qədər müxtəlif və rəngarəng olur. Onun seçimi, ən başlıcası, müəyyən olunmuş ümumi prinsiplərə əsaslanır. Belə ki, o təlim-tərbiyə vəzifələrinə cavab verməli, bədii dəyərli və uşaların ifası üçün mümkün olmalıdır. Musiqi repertuarı müxtəlif fəaliyyət növlərinə uyğun seçilməlidir, yəni buraya həm mahnı, həm musiqili oyunlar, həm rəqslər, halay və yallılar, həm də səhnəciklər daxil olmalıdır. Bu məqsədlə Azərbaycan və xarici bəstəkarların əsərləri və xalq mahnı və melodiyaları seçilir.

Musiqi repertuarının məzmunu həm də bayram şənliklərinin mövzusunə uyğun olmalıdır. Məsələn, Respublika günü bizim ölkənin doğum günü kimi qeyd olunur, ölkəmizin müxtəlif sahələrdə nailiyyətlərinin nəticələri qeyd edilir. Bu bayram şənliyində ifa olunan əsərlərdə bu nailiyyətlər öz əksini tapmalıdır, yəni burada quruculuğa, əməyə, məhsula, tikintiyə, doğma təbiətə, Vətənə və onun zəhmətsevər insanlarına həsr olunmuş şeirlər, mahnılar, oyunlar, rəqslər ifa edilməlidir. Şeirlərdə dolğun və konkret şəkildə bayramın ideyası nümayiş etdirilir.

8 Mart günü hər bir uşağın həyatında xüsusi yer tutur, çünki o sevimli obrazlar ilə bağlıdır. Ana, nənə haqqında yumşaq, lirik intonasiyalı mahnılar uşaqlara onlara qarşı öz məhəbbətini və minnətdarlığını ifadə etməyə kömək edir.

Novruzun, baharın gəlişinə həsr olunmuş bayram şənlikləri xüsusi sevinclə qeyd olunur. Bayramın tərtibatı çox önəmlidir: xonçalar, gül-çiçəklər və s. Burada mahnı və yallılardan başqa kosa, keçəl və bahar qızının iştirakı ilə yumorlu səhnəciklər də yer alır.

Milli Bayraq, Qurtuluş və ya Silahlı qüvvələr günlərinin qeyd edilməsi hərbi-vətənpərvərlik, qəhrəmanlıq ruhu ilə seçilir. Burada ifa olunan şeir və mahnıların mövzusu Vətən, onu müdafiə edən əskər və sərkərdələr, pilotlar və tankçılar, bayrağımız, torpaqlarımızın azadlığı və sülh uğrunda mübarizə ilə bağlı olur. Musiqi mətn, ruhlandırıcı və həyatsevərdir, o, ali komandan və

döyüşçü qəhrəmanlarımıza qarşı fərəh və vətənə sevgi hissələrini əks etdirir. Bütün bu hissələrin ifadəsini Faşizm üzərində qələbə gününün qeyd edilməsinə həsr olunmuş bayram şənliyində də müşahidə edirik.

Dünya Azərbaycanlıların həmrəylik günü və Yeni il qışda qeyd olunan uşaqların ən sevimli bayramıdır. Burada həm dostluq və həmrəylik hissələri, həm də nağıl obrazları ilə görüş baş verir. Şaxta baba, Qar qız, meşə heyvanları və digər müxtəlif personajlar səhnəciklərdə iştirak edir. Oyunlarda, küknar ağacı ətrafında gedən yallılarda şən, sevic dolu musiqi səsləri uşaqlara unudulmaz təəssüratlar bəxş edir.

Estetik tərbiyə vasitələrindən biri kimi bayram şənliklərinin əhəmiyyəti təkcə musiqinin təsiri ilə deyil, həmçinin burada mövcud olan müxtəlif incəsənət növlərinin qarşılıqlı əlaqəsi, bu əlaqənin mövzunun tam dolğun açığa çıxması üçün daha böyük imkanları ilə müəyyənləşdirilir.

Bayram keçirilən otağın bəzədilməsi, parlaq və bədii tərtibatı təntənəli, möhtəşəm abu-hava yaradaraq zala daxil olan uşaqlarda ruh yüksəkliyi və bayram əhal-ruhiyyəsini yaradır.

Hər bir bayram şənliyinin ssenarisi onun əsas ideyasını əks etdirir və müəyyən ənənəvi quruluşa malikdir. Məsələn, ictimai hadisələrə həsr olunmuş bayram proqramı adətən üç hissədən ibarət olur.

Birinci hissə vaxt etibarilə qısa (5-7 dəqiqə) olur, burada gəşəng geyimli, əllərində bayraqlar və güllərlə uşaqların təntənəli şəkildə zala daxil olması, müxtəlif yürüşlər və düzümlər, şeirlərin və 1-2 mahnının ifası baş verir.

İkinci hissə daha uzun olur. O, uşaqların tək və kollektiv şəkildə ifalarından ibarətdir. Uşaqlar musiqi məşğələlərində öyrəndikləri mahnıları oxuyurlar. Xüsusi yeri burada oyunlar, yallılar və rəqslər tutur. Bütün ifalar müxtəlif fəaliyyət növlərindən ibarət konsert şəklində keçə bilər və yaxud repertuarın bir hissəsi bir mövzu ilə birləşdirilə bilər. Məsələn, Respublika günü və Uşaqların müdafiə bayramında birinci hissədə vətənə, dövlətə, azərbaycan xalqının şücaətlərinə həsr olunmuş mahnı ifa oluna bilər (O.Zülfüqarovun "Bayramınız mübarək" və ya başqa mahnı). Sonra isə vətən, doğma torpaq, təbiət, uşaqların həyatı ilə bağlı mövzularda müxtəlif oyun və səhnəciklər göstərilə bilər.

Maraqlı məqamlardan biri də müxtəlif sürprizlərlə qonaqların gəlməsidir (məsələn, kukla teatrının tamaşası, bir qrup uşaqların səhnəcik göstərməsi).

Üçüncü hissədə uşaqların diqqəti yenə də bayramın əsas ideyasında cəmləşdirilir. Aparıcı bir daha hamını bayram münasibətilə təbrik edir, uşaqlar birlikdə bir qısa şeir bəndini deyir və gümarah marş sədaları altında zaldan çıxırlar.

Azərbaycanlıların həmrəylik günü və Yeni il şənliyinin ssenarisi həmçinin üç hissədən ibarətdir. Bunların hər biri özünəməxsusdur. Birinci hissədə uşaqlar marş sədaları altında zala daxil olur. Aparıcı gözəl vətənimiz

barəsində qısa söhbət edir və hamını azərbaycanlıların həmrəylik günü ilə təbrik edir. Uşaqlar Azərbaycan dövlət himnini və ya vətən haqqında başqa bir mahnını ifa edirlər. Sonra bəzədilmiş küknar ağacı ətrafında yallı gedib, mahnı oxuyur, şeirlər söyləyirlər.

İkinci hissədə Şaxta baba və Qar qız dövrəyə girib, bayramı davam etdirir və sevinc abu-havasını yaradırlar. Uşaqlar şeir, mahnı, məzəli səhnəcikləri ifa edirlər. Bayramın bu hissəsində maraqlı oyunlar, attraksionlar, tapmaca-oyunlar keçirilir.

Üçüncü hissə ilə bayram şənliyi bitir. Şaxta baba və Qar qız uşaqlarla vidalaşırlar. Küknar ətrafında bir-iki kütləvi rəqs etdikdən sonra uşaqlar öz qrup otaqlarına gedir.

Baxça ilə vida və məktəbə yola salmaya həsr olunan bayram şənliyi tamam başqa şəkildə keçirilir. Burada xüsusi bir təntənə olmur, sadəcə məktəbəhazırlıq qrup uşaqlarına qarşı dostluq diqqəti abu-havası yaradılır. Uşaqlar sevdikləri mahnı, oyun və rəqsləri ifa edir, digər uşaqların çıxışlarına baxır və təbrikləri, yadigar suvenir və gülləri qəbul edirlər. Bayramın sonunda ifa olunan mahnı və şeirlərdə onlar uşaq baxçasının işçilərinə öz minnətdarlığını bildirirlər.

Son zamanlar baxçalarda doğum günlərinin qeyd olunması müşahidə olunur. Bu bayram hər qrupda ailəvi şadlıq kimi keçirilir. Uşağa improvizə şəkildə konsert həsr olunur, hədiyyələr verilir (rəsmlər, əl işləri və s.). Bütün bunlar günün ikinci yarısında baş verir və şirni və çay süfrəsi ilə başa çatır.

Sonda bir şeyi də qeyd etmək istərdik. Bayram şənliyi yaxşı tempdə keçirilməlidir. Çıxışlar uzadılmamalı və həddən çox olmamalıdır, çıxışlar arasında durğunluqlara, pauzalara yol verilməməlidir. Çünki bütün bunlar uşaqları yorur, onların həvəsini söndürür, emosional-fizioloji yüklənmə xəttinin vahidliyini pozur. Bunun qarşısını bayramlarda böyüklərin fəal iştirakı ala bilər. Pedaqoji şurada bayramın gedişatını müzakirə edərkən, hər bir tərbiyəçinin rolu müəyyənləşdirilməlidir: uşaqların geyimlərinə cavabdeh biri, ayrı-ayrı nömrələrin dəqiq çıxışına cavabdeh obiri, digəri isə sürpriz çıxışların hazırlanmasına köməkçi və s. kimi təyin olunmalıdır. Bayramdan sonra uşaqlar hələ uzun müddət bəyəndikləri çıxışları xatırlayırlar. Tərbiyəçi bayram mövzusu ilə bağlı daha məzmunlu, rəngarəng təəssüratları uşaqların yaddaşında möhkəmlətməlidir. Bu təəssüratlar rəsmlərdə, əl işlərində, söhbətlərdə öz əksini tapmalıdır. Tərbiyəçi bu söhbətlərdə iştirak edərək, əsas məqamları qeyd edir, qaranlıq qalan məqamları isə izah edir. Bütün bunlar bayramın məzmununu daha dərinə hiss etməyə, onun barəsində xoş təəssüratları qoruyub saxlamağa kömək edir.

Məqalənin **elmi yeniliyi** bundadır ki, bayram şənlikləri təkcə əyləncə, uşaqların öyrəndikləri bacarıqların nümayişi deyil, həm də musiqi vasitəsilə onların ideoloji və mənəvi tərbiyəsinin davamı kimi çıxış edir.

ƏDƏBİYYAT

1. “Məktəbəqədər təhsil haqqında” Azərbaycan Respublikasının qanunu, Bakı, 14 aprel, 2017
2. “Azərbaycan Respublikasında məktəbəqədər təhsil proqramı (kurikulumu), İ.Cavadov, L.Cəfərova. Bakı, 2015
3. İ.Məmmədova “Uşaqların musiqi dünyası”, B., 2004
4. O.Rəcəbov, S.Almuradova, G.Məmmədova. Uşaq bağçalarında mart bayramları ilə əlaqədar ssenarilər, şeir və musiqi nümunələri. B., 2009
5. A.Vəliyeva, Z.Mayılova, N.Əliyeva. Uşaq bağçalarında musiqi / Proqram və Müntəxabat. Bakı, 2006

Məqalənin redaksiyaya daxil olma tarixi: 20.02.2020

Məqalənin təkrar işlənməyə göndərilmə tarixi: 10.06.2020

Məqalənin çapa qəbul olunma tarixi: 18.06.2020

Məqaləni çapa tövsiyə edən sahə redaktorunun (və ya üzvünün) adı:

pedaqogika üzrə elmlər doktoru, professor Şəhla Əliyeva

ADPU-nun Elmi Şurasının 15 aprel 2016-cı il tarixli 15 sayılı qərarı ilə çap olunur.